

Prvi letnik.

IV. zvezek.

Kesanje.

Pomladi razgrinjal se pestri je cvet,
Dehtelo, šumelo je v travi;
Zbor ptičev veselih oživil je svet,
Donelo glasno je v dobravi.

Življenja je takrat cvetela pomlad,
In vrelo je v srci in glavi,
Ko mnogih naklepov in mnogih se nad
Mladenič po svetu odpravi.

Zaukal vesel in glasno bi zapel,
Da daleč med svet bi donelo;
Preljubi moj narod, lahko si vesel,
Orjak grv sedajle na delo.

Kje moč si sovražna, da vpogneš značaj,
Da zvedeš kdaj s prave me poti?
Naj duri zvijača odpre na stezaj,
Saj mene nikdar ne premoti.

Mej petjem je ptic in vonjem cvetic
Mladenič korakal na delo.
Iz jasnih očij in zdravih mu lic
Zaupanje se je žarelo.

* * *

In danes? Veseli mladenič kleči
Pred križom potrta na kolenih.
Prej jasno oko mu zdaj solza kali
In teče po licih ledenih.

Iz srca privre mu izdihljaj globok
Tema ga polnočna zagrebe:
„Nesrečen klečim pred Tabo otrok,
Ker upal preveč sem na sebe!“

A. O. Naum.

Napredek.

Spisal y.

vala Bogu! Katoliško načelo napreduje v Evropi in širi se, kakor se razliva mogočen veletok čez planjavo. Napredek je tu hitrejši, tam počasnejši, kakoršne so uprav razmere. V nekaterih državah se začenja preobrat zgoraj, kakor na Francoskem, v Belgiji in na Angleškem, drugodi spodaj, kakor pri nas, kjer je takozvana inteligencija zagazila v liberalizem do vratu.

Sedaj pa se sliši v liberalnih listih grozno stokanje: Nazadujemo! Vlada pomagaj, da rešimo omiko! V srednjeveško mračnjaštvo se potapljamo! Napredek, svoboda, prosveta sta v nevarnosti!

O slaba luč, katera si razsvetlila naš vek, da se bojiš mračnjaštva! Ko bi bila res luč, veselila bi se, da se poskusiš s temo in jo razsvetliš!

A to so puhlice. Solnce zadnji čas vkljub prodirajočemu mračnjaštvu ni zatemnilo, in jutranja zarja prav tako lepo rudeči, kakor preje. Mračni pa se pred očmi le onim, kateri so pripomogli, da je človeštvo prišlo v sramotne okove židovske plutokracije, oni se tresó, kateri so pomogli, da zdívjane druhali s koščeno roko žugajo svojim oderuhom, oni, kateri so krivi, da se predpasnik framasonov in kladivo socijalistov pripravljata na krvavi ples.

Marsikomu pa je zasijal ob probujenju katoličanstva v sree gorek žarek, kakor se jutranjica pokaže skozi oblake po nočnem viharju; in vzbudila se mu je nada, da ni še vse izgubljeno, da se da še popraviti, kar je zagrešila nevera s svojima sestrama: zlobnostjo in popustljivostjo

„A tega vendar ne more nihče tajiti, da nazadujemo! Liberalizem e oče našemu napredku; vrniti se k veri, to je reakcionarno, sramotno; iz slobode vrniti se pod jarem, je brezumno!“

Tako se izgovarja marsikdo, ki ne ve nič skromnejšega — in ti niso najhujši, ker se ustavljajo samo iz neke napačne sramežljivosti, iz pretesnosrčnega opiranja na porogljive tovariše. Njim pišemo naslednje vrstice.

Liberalizem, svoboda, napredek — so besede, katero so zmešale pojme svojim gojiteljem. Njihova dvoumnost, nedoločnost, katera pripušča najrazličnejše pomene, izrabljala se je do skranje meje v znanstvenem in javnem življenju. Sedaj, ko se svet vzbuja iz liberalnih sanj, kakor od opija pijani Kitajec in čuti, da je družabno telo bolno, razbito, omamljeno, začel se je zavedati in vprašuje se, odkod njegova bolezen?

Od napačnega napredka — to je najkrajši odgovor na naše vprašanje. Kaj pa je napredek?

Ne vemo, da bi bil kdo izmed naših „naprednih“ še temeljito odgovoril na to vprašanje — od velikih dunajskih židov do njihovih ljubljanskih posnemalčkov.

Napredek se sodi po naobraženji, po kulturi reče se navadno.

Pač nejasen odgovor! Kaj pa je kultura?

Tu pokažejo naši modrijani s ponosom pridobitve nove dobe: Nebožne knjige, katere so znanost osvobodile verskih predsodkov, naturalistične romane, nage slike, velikanska mesta z milijoni prebivalcev, visoka poslopja iz opeke, ulice, ravne kot črtalo, obdane s konfekcijskimi prodajalnici; ponašajo se z železnicami in telegrafom, z velikanskimi armadami, ogromnimi topi, kažejo nam črne oblake, ki se vale iz tvorniških dimnikov, češ to je vrhunec omike, ko si človek popolnoma podvrže naravne sile, da delajo zanj z neznansko hitrostjo, neutrudno, brezplačno itd.

Ali se to ne imenuje po vsej pravici napredek? Kdo bi se upal trditi, da ni res vsestranski napredek one omike, kateri ni preveliko niti solnce in ne premajhno niti najmanjše delce iz najdrznejše hipoteze!

Mi popolnoma priznavamo naprednemu devetnajstemu veku oni napredek, s katerim se ponaša po pravici, a ne potapljamo se v toku tega napredka, ampak vprašamo se najprej: v čem napredujemo?

Napredek je ime, kateremu se podtikajo najrazličnejši pomeni. Jednemu je napredek vzor vsega dobrega, celo modroslovci, katerim je napredek merilo in načelo nravnosti.*) Drugim je isti napredek znamenje, da se oddaljujemo od pravega svojega namena, ker izgubivamo čisto človeško naravo, saj srečen bo človeški rod baje le tedaj, če se vrne v prvotnost nazaj, kakor pravi pesnik. In tretjemu se mora zdeti ves napredek le prazna igrača, zmota, v kateri išče človek zadostila in lajšila neznosnemu zlu, katero ga tare; saj srečen bo šele, če se pogrezne v prazni nič! A ti zadnji se ne upajo ustavljati se toku naše dobe, ljubša jim je popularnost nego doslednost, in ti trobijo tudi v naš napredni vek, da je kulturni napredek merilo vsej naši nravnosti.**)

Mi pa trdimo, da je treba pri napredku ravno tako kakor pri vseh imenih, razločevati med imenom in njegovim pomenom. Če so se tega načela že strogo držali skolastiki,***) kateri so imeli stalno, popolnoma jasno terminologijo, je to še bolj potrebno nam, katerim je

*) Cathrein: *Moralphilosophie*. Freiburg im Breisgau. 1893. I. 174.

**) Hartmann: *Das sittliche Bewusstsein*. 1886. Str. 688.

***) S. Thomas. Aquin. *Summa theol.* P. I. qu. 39. a. 4.

novodobna filozofija iz same želje po originalnosti zmešala še pojme in njih naziranje.

Za napredek je treba razločevati troje: onega, ki napreduje, stvar, v kateri se napreduje, in razmerje med prejšnjim in sedanjim stanjem. Saj napredek ni nič substancijskega, ampak le relativen pojem.

Odgovoriti si moramo toraj na ta tri vprašanja, ako hočemo presoditi, koliko je vreden naš napredek.

Kdo napreduje?

Neštevilnokrat slišimo, da človeštvo napreduje. Od tod izvirajo one fraze o humaniteti, katere so se začele s humanizmom, ko se je človeštvo „prerajalo“ iz mrtvega krščanstva v svetlo dobo od starega poganstva razsvetljenega novega veka.

A človeštvo je kaj veliko in številno, različno po običajih, deželah in razmerah, zato so si izbirali novodobni pravoslavci manjšega malika. Zove se ali država ali narod. Gotovo je zadnje bolj praktično, nego prvo, zlasti ker se dado iz tega v naši konstitucionalni dobi izvajati posledice, ki se bolj čutijo v javnem življenju. Saj ljudje veliko bolj grabijo po posebnem, individuvalnem, nego splošnem, do katerega se pride potom mučnih abstrakcij. Bolj duhovito pa to zadnje od prvega gotovo ni.

Kdo pa je to človeštvo, kdo je država, kdo oni narod, katerega napredku se naj uklanja vse? Ali kaj drugega, nego človeški organizmi, sestavljeni iz posamičnikov? Ako pa niso nič drugega, nego skupina ljudi, ne morejo imeti druge narave, nego ljudje, nego človek. Ako hočemo torej najti, kaj je človekov pravi napredek, opazovati moramo človekovo naravo, katera se nam kaže v vsakem posamičniku.

In ta narava je natanko določena, jasen njen izvor in njen namen.

Človek je razumno zemljsko bitje, njegov izvor je v stvarjenju, njegov namen je v Stvarniku. Po svoji naravi je služabnik božji, brat sobratom, gospodar naravi.

Naš domači narodni liberalizem stavi na mesto božje narod, gospodarski manchesterski liberalizem trga organsko bratsko zvezo med ljudmi, komunistični socijalizem taji tretjo resnico, da je človek gospodar naravi in ima pravico do posesti.

Najvažnejša med temi resnicami je prva, da je človek ustvarjen od Boga in namenjen, da živi Boga. Kdor to prav pojmi, temu so tudi ostale kmalu jasne. Napredovati pa mora človek naravno: harmoničen bodi razvitek vseh zmožnostij. Napačno je, da se obtežuje le spomin, a ne vadi tudi razuma. Napačno je, ako se razvija le razum, a se zanemari vzgoja srca in volje. Prav napreduje le oni, kateri je

pravi mikrokosmos, vladan od razuma po trdnih načelih. Iz narave človeške izvira mnogo zmožnostij; vse morajo napredovati, potem je razvitek zdrav.

To je katoliški nazor o človeku, tega se nam je držati ne le v vedi, ampak tudi v življenju. Jedino s tega stališča smemo in moramo soditi vsak napredek v človeštvu.

V čem se napreduje?

Napredovati je pač moči v vsaki reči, kakor pravi že modri Salomo: „Nespametni si neumnost prilastujejo, razumni pa modrosti pričakujejo“^{*)} in vendar vsi napredujejo, vsak v svojem.

Človek je v razmerju in v dotiki z najrazličnejšimi stvarmi. Bodisi, da znanstveno preiskuje, bodisi, da dela za vsakdanji kruh, navezan je na naravo in na druge ljudi. A kakor on sam, tako je vse delo božje, vse stvarstvo stoji v onem redu, katerega začetek in konec je Bog in njegova slava. Človek ni avtonomen, ni se sam ustvaril, ni si sam dal zakona, po katerem se mu je ravhati. Brez lastne volje je prišel v red, v katerem ima živeti. Ta red mora izpolnovati in izpolnjuje ga, ako hoče ali ne: ako ga neče izpolnovati s tem, da dela po njem, izpolnjuje ga s tem, da trpi po njem. Ali zasluga, ali kazen, to je geslo, zoper katero ni ugovora.

Ta red, kateri je v teh splošnih potezih znan vsakomu, ker spada v naravni zakon, stavi jasno človeku pred oči, kaj je merilo pravemu napredku. Nikakor ne napreduje oni, ki se oddaljuje od svojega namena, tak napredek se po vsej pravici imenuje nazadovanje. Zato znanost nazaduje, kadar pride v nasprotstvo z vero, ljudstvo nazaduje, kadar izgubi vero in nramnost, da, najvišja omika, ki odtuja od pravega namena, nima pravice imenovati se napredek.

Do tega sklepa mora priti vsak, kdor prav pojmi človeško naravo.

Pri napredku se mora misliti vedno tudi na časovno razmerje med prejšnjim in poznejšim. Zato se nam že sama ponuja priložnost, da osvetimo tudi iz zgodovinskega stališča, koliko ima naša doba pravice, imenovati se napredno. Kako malo se oziramo dandanašnji na pravo omiko srca, o tem se sliši čisto, da pa tudi naš napredek v omiki razuma ni vseskozi zdrav, pokaže naj ta kratki pregled.

Ali napredujejo vede? Da in ne: dokler veri ne nasprotujejo, napredujejo, nekatere z velikansko hitrostjo, ko se dotaknejo vere, zaostanejo.

Začnimo z bogoslovjem. Katoliško bogoslovje kot razodeta vera je nepremakljiva, trdna skala, katera ne omahne nikdar in se ne nagne

^{*)} Pregov. 14. 18.

nit na levo niti na desno. A pri protestantih propada bogoslovje jako hitro. Postalo je že popolnoma racijonalistično in panteistično.*) Če že hočemo zaznamovati kak napredek, omenimo hitro naraščanje katoliškega, zlasti modroslovnega slovstva, odkar kaže duhoviti papež Leon XIII. s svojimi epohalnimi spisi, kam se je treba obrniti, v današnjih zmešnjavah.

In modroslovje? Znano je, da je Kant postavil modroslovje na popolnoma novo podlago — s koliko pravico, ne moremo tu preiskovati. A da je bil slab kažipot, pokazali so nasledniki, ki so hodili po tej poti. Idealizem in panteizem sta zavladala v tako drznih in fantastičnih oblikah, da bo modroslovje 19. veka gotovo zabileženo v modroslovnih zgodovinah poznejših vekov kot velik — curiosum. Drug je bil originalnejši od drugega, iskali niso resnice, ampak zistemov, dokler se ni človeški rod naveličal tega in zagazil v materijalizem. Tu tičimo sedaj, v modroslovju se zadnji čas po časi dvigamo, a naša doba stoji vendar še vsa pod močnim uplivom materijalizma.

Ali je napredovala zgodovina? Spisalo se je silno veliko, mnogo dobrega. A oni zgodovinarji, kateri so zgodovino izkoriščali na škodo katoliški cerkvi, naložili so s tem le drugim delo, da so jih zavrnil. Zgodovina je krščanstvu najboljši apologet. To potrjujejo mnogi konvertiti-zgodovinarji, možje, kateri so kot sovražniki katoliške vere iskali orožja proti njej, a ko so jo spoznali, zatekli so se v njeno varno naročje.

In pravo? Ločili so je od morale, prikrojili je po znanem Hegelovem stavku: Država je bog.***) Dovolj je znano iz političnega življenja, da sedaj postavodajalne oblasti nimajo trdne podlage. Kako se sodi o pravicah nižjih stanov, kako o plutokraciji, kako o razmerju med cerkvijo in državo, kako o zakonski zvezi! Strankarske koristi gredo nad javno korist!

In kam zabrede umetnost, kadar nameroma nasprotuje morali? Znani so nam oni „umotvori“, ki razjedajo srce mladeničem po srednjih šolah, kakor strup potresen s sladkorjem. Ali je to napredek? Pač skuša novejša estetika dokazati, da je lepota neodvisna od vsebine, od ideje, da je odvisna le od razmerja med deli.***) O tem predmetu ob priliki izpregovorimo obširneje. Za zdaj omenimo le, da more ločitev estetike od morale, zahtevati le človek, kateri ne pozna jedinosti človeške narave, ampak trga človeške zmožnosti narazen, nalašč zapira oko nadčutni lepoti, kateri si sploh človeka misli kot čisto drugačno bitje nego je vresnici.

*) Primeri razne spise v zadnjih letnikih „*Stimmen aus Maria Laach*“.

**) „*Der Staat ist der wirkliche präsente Gott.*“ Hegel, *Rechtsphilosophie*, § 288.

***) Nekaj takega je skušala dokazati tudi „*Vesna*“ l. 1894.

Radi priznavamo naravoslovju velikanski napredek. A kot odločno nazadovanje obsojamo poskuse darvinizma. Tu je naravoslovje preskočilo svoje meje. Z nožem in drobnogledom se vera in pametno modroslovje ne dasta odstraniti, zlasti s takimi šepavimi, prenaglimi sklepi ne. Zato je pa legla generatio aequivoca k mrličem spat, boj za obstanek opazujemo sedaj s čisto drugačnega stališča, pretvarjanje živalskih vrst smatramo za ovrženo trditev.*) Darvinizem se skuša rešiti s čudnimi, mnogokrat smešnimi trditvami. Najnovejši „napredek“ naravoslovja je pač, da je dokazal letos nekdo, da razločka med življenjem in mrtvo tvarino ni, ker je — kremenec rastlina.**)

A vkljub temu, da je znanstveno premagan, gospodari darvinizem še dalje, ker je postal popularen pod imenom napredka.

In kako napreduje človeštvo sploh? Ves svet odgovarja temu z obupnimi vskliki. Raztrganost naših modroslovnih ved je pristna podoba našega javnega in zasebnega življenja. Z naglimi koraki se bližamo socialni revoluciji; ali bo krvava ali mirna, kdo ve? Le to vidimo vsak dan jasneje, da sedaj, ko pešajo vse avtoritete, ko že kmalu ne bo pomagal nobeden zakon in nobeden meč več, da prav sedaj vstaja katoliška cerkev, sicer počasi, a z nepremagljivo silo. Napadana tu, pridobi si milijone sinov drugodi, mnogokrat stiskana, nikdar ne omajana.

Istinito: ne le naša pamet in razodenje božje, tudi zgodovina naših lastnih borb nas bode kmalu učila, kje je res napredek in kje nazadovanje. To prepričanje se širi vedno bolj. Zgodovina se bo odslej delila na dva dela, kakor je že začel Dr. J. B. Weiss v svojem epohalnem delu,***) Kristus je središče zgodovine; njegov prihod je zapisan v zgodovini narodov s tako mogočnimi črkami, kakor nobeden drugi zgodovinski dogodek. Vera, katero je on prinesel na svet, skazala se je za pravo v borbi proti vsem sovražnim silam. In kadarkoli se ji je ustavljala veda, hoteča biti bolj „napredna“ od vere, omagala je, in njen padeč je bil le nov dokaz za resničnost katoliške vere. Prišel je čas, ko delimo vesoljno zgodovino v predkrščansko in v krščansko dobo, in prišel bo čas, ko se bo krščanska doba, delila po pravem napredku, katerega so gojili tedanji ljudje: sodili jih bomo po tem, kako so se približali katoliškemu idealu, v tem bomo videli njihov napredek.

*) Kdor še sedaj dvomi o tem, naj prebere letošnji zvezek Dulajove „Umne živinoreje“.

**) Der ewige, allgegenwärtige und allvollkommene Stoff, der einzige mögliche Urgrund alles Seins und Daseins (Leipzig, Veit & Co., 1895). Primeri „Stimmen aus Maria Laach“, XLVIII., 466.

***) Dr. J. B. Weiss: Weltgeschichte. I. Uvod.

Zato se mi ne sramujemo katoliškega imena, da si je že prišlo jako ob veljavo. Prepričani smo, da delujemo s tem za pravi napredek, ne le v korist sebi, ampak še zlasti svojemu narodu slovenskemu. Naj nikdo o nas ne reče, da smo pozabili narodnost. Ne, nismo je pozabili — ampak nasprotno, toliko smo mislili o nji, da smo vendar slednjič našli, kaj da je prav za prav. S praznim govoričenjem ne bomo pomagali narodu nič. Dvignimo ga z vstrajnim delom, da bo naravnost hitel nasproti svojemu namenu, kateri je časna in večna sreča. Mi se mu ne sladkamo z nespametnim proslavljanjem „narodnih individualnostij“, ne povzdigujemo ga do božje časti, ne sovražimo zaradi njega drugih narodnostij, ne postavljamo zaradi naroda Boga s prestola — a zato ga ljubimo gorkeje in zvesteje, nego oni, kateri proslavljajo v narodu — sami sebe. Ljubiti svoj narod in delovati zanj ni pri nas odvisno od subjektivnih nazorov, od nade, da bomo kedaj prišteti med prvake, od upanja, da bomo slavljani junaki pri narodnih banketih, ampak to je nam sveta, neizogibna, neprekosljiva moralna dolžnost, katere začetek je v večni božji proslavi. S tem je posvečeno, kar storimo za blagor svojemu narodu.

Liberalizem se je svojih sladkostij preobjedel, nevera je sama sebe privedla ad absurdum — teoretično že davno, praktično se bo kmalu — in mi naj bi smatrali kot napredno, razširjati to nevarno dvojico med svojim narodom? Ko jo druga ljudstva, za kojimi smo mi pobirali sledove, otresajo, naj bi ju mi gojili, in tako pomagali strmoglaviti svoj narod v pogubo, kateri tako komaj ubaja?

Spoznali smo pravi napredek. Napredovati v tem spoznanju, izvrševati je v dejanju, to bodi naš napredek!

Kocmandrove Jere vdovski stan.

Spisal V—r. — *P. Bohinjec*.

Rahli čitatelji in še rahlejše čitateljice naj ne zamerijo, da je glavna junakinja te črtice že sedeminšestdesetkrat pričakala veselega predpusta in da jo muhe in mušice mladih let še niso pustile v miru. Bila je velika ženska debelih kostij in suhe kože, močna pa za vsakega možaka. Eno lice je imela obilnejše kakor drugo. Jezični ljudje so dejali, da jo je mož otepel, ko ga je še imela. Sama pa je pravila prijateljicam, da so jo nekoč pri Bončajevev znamenji sršeni tako opikali, ko je vedrila. Sive oči so gledale v beli svet brez posebnega znaka, in na bradi je imela dve črni bradavici kakor dva lešnika. Kakšna ušesa je imela, ne morem povedati, ker je nisem videl nikoli brez robca.

Vdova je bila. Pred nekim časom ji je umrl mož Anton, s katerim je živela več let v jedinosti in ljubezni, kakeršne se je Jeri treba zdelo. Anton je vozil deske v Ljubljano. Imel je suho kobilico, ki je poznala že dosti let svojega gospodarja, še bolj pa njegove biče, katerih je kupil Anton vsako leto prav dosti; zakaj kadar je Anton dremal na vozu, pripetilo se je kaj rado, da mu je roka omahnila, bič pa obtičal v cestnem prahu ali blatu. Marsikateri pastirji, ki so pasli ob cesti, imeli so Antonov bič. Ako je kobilica sama pristopicala domov, ni bilo nič nenavadnega. Anton je primahal kake dva dni za njo in našel jo je pri jaslih. Kadar pa je bil hitrejši, našel jo je tudi na kaki njivi, kjer se je kobilica radovala nad rdečimi glavnicami cvetoče detelje.

Nekoč ga ni bilo spet dva dni domov. Ko ga pa še tretji dan za kobilico ni bilo domov, postajalo je Jeri že dolg čas in misliti je jela sama pri sebi, kaj ko bi poprašala po Antonu? Zvedela je, da je bil pri Žužniku, a odšel je. Tedaj pa je žalost napolnila Jerino srce, toda Antona le ni bilo — — —

Zormanov Matevž, ki je ribe lovil za račnico, našel je nekaj dni pozneje v vodi vznak ležece truplo, ki ni bilo od nikogar drugega nego Antonovo — — —

Jera je postala vdova. Jokala je, hudo jokala in dasi je bila v življenji jako hladna napram svojemu soprogu, vendar bi bila dala rajša svoje življenje, kakor da ji je Anton umrl brez sv. sakramentov.

Prej še kakor Jera so ljudje pozabili Antona in že so jeli ugibati, kaj bo odslej Jera počela? Zbor vaških modrijanov je sklenil, da se mora Jera omožiti.

A Jera ni hotela nič o tem slišati. Četudi so se njene solze hitro sušile in dasi je nekako presneto čudno mrgolelo okrog njenega velikega srca, vendar je točno izpolnovala besedo kaplanske Micike, s katero ste bili posebni prijateljici. Ta ji je namreč pravila, da bi je gospod župnik zdaj niti ne hoteli vzeti na oklice, češ, da mora pol leta — hočeš nočeš — žalovati za svojim možem. Kar pa Micika pove, je vse res; zakaj ona je vsaki dan v farovski kuhinji in farovška kuharica gotovo tudi vse vé, kar vedó gospod župnik.

Ljudje pa vendar niso pustili Jere pri miru; popraševali so jo, svetovali so ji in siloma hoteli, da se omoži. Našteli so že dosti snubačev, ki bi utegnili biti za Jero. Pekačev Jože bi bil za njo, a je pregrd; Svitkov Matevž bi se tudi ne branil, ba je prestar; Sveder bi bil po godu, samo prerad pije; Sokčev Blaž je premalo petičen, Bobkov Francelj pa je premajhen za njo.

Jera se ni dosti zmenila za vse te snubače — kakor oni ne za njo — v srci pa si je mislila svoje in kaplanski Miciki je povedala, da si bode ona izbrala takega, kakeršen se ji bode usedel v srce.

Postalo pa je kmalu očito, da si je Jera že izvolila svojega bodočega tovariša. O Šentilovem je šla namreč na Božjo pot tja na Limbarsko goro, in ko so se romarji vračali domov, tedaj je Burovšev Balant celo pot pomagal Jeri nesti težko ogrinjalko. Ko pa sta prišla do vasi, dala mu je Jera veliko pozlačeno srce iz malega kruhka rekoč: „Na, Balant, ki si tako pripraven. Ne bom te pozabila.“ — „Jaz pa tebe ne, Jera,“ odreže se Balant. Jera je namežiknila, Balant pa se ji je nasmejäl.

Še predno sta bila romarja doma, že se je govorilo po vasi o Burovševem Balantu in Kocmandrovi Jeri. Kajpada so zvedavi in domišljavi ljudje mnogo pristavili, todä zaljubljeni ljudje znajo mnogo pretrpeti. Žal, da te potrpežljivosti ne prinesó cele v zakonski stan.

Balant je bil že petinpedesetleten, a junačen še vedno; in hranil je tudi še nekaj starih petic. Trpel je vedno mnogo pri hiši in bil vrhu teg a še od vseh zaničevan. Mislil si je, kaj bi si na stara leta neko liko ne poboljšal svojega življenja? In Kocmandrova Jera mu je dosti krat hodila na misel. Kar nalašč bi bila za me — mislil si je.

Dasi pa je bil Balant močan človek, vendar znakov lepote mu ni narava zarisala na njegovo obličje, in tudi pisatelj nima povoda, da bi natančneje opisaval poteze njegovega obraza. Samo toliko pristavimo, da Balant vode ni dosti cenil ne na licih, ne v grlu. Zato je bil navadno umazanih lic in zaraščene brade. Jeri je menda sicer obljudil, da se bode bril, ako ga vzame, vendar ne vemo, ali je bila Jerina be-

se da odločilna ali ne. Znano pa je, da so matere kregale otroke: „Tak si kakor Burovšev Balant,“ ako se niso hoteli umiti. Ko pa je v nekem prepiru soseda Jeri očitala, češ, kakšnega grdega dedca bode dobila, odrezala se je naša nevesta: „Vsake oči imajo svojega malarja.“

Naposled so že govorili, da Jera hodi „za svet prašat“. Neki dan jo vidijo iti po klanci, ki vodi k Zormanovemu mlinu. Brž se je čulo: Jera gre po svete k Zormanu.

In res. Jera se ustavi pred mlinom, nekoliko počaka, pomisli in stopi v hišo. Stari Zorman sedi pri beli javorjevi mizi in baše svojo pipico. V veži in okrog peči je bilo polno zvedavih ljudij, otrok, poslov in drugih, ki so čakali meljave.

„No, Jera, kaj pa ti poveš novega?“ popraša oče Zorman vdovo Jero.

„I kaj, za svete sem prišla prašat.“

„No, no, kaj takega? Otroci, pojdite pogledat v mlin — odžene otroke iz hiše.“

„Saj veste, Zormanov oče,“ vdove in sirote so vse revice. „Saj še gospod župnik pravijo, da se mora tem posebno postreči in pomagati.“

„Aha, no, kaj pa ti ja tako hudo?“

„Nikogar nimam, oče Zorman, da bi mu kaj potožila in razkrila. Tako sem sama. Če močnik skuham, nič se mi ga ne ljubi, ker sem sama pri mizi. Če klobasico skuham, ostane mi je vselej polovica. Če kašo pristavim, vselej mi je ostane.“

„No Jera, to je res hudo, če mora človek brez potrebe živež vstran metati. Todà ne boj se; Krivotočnikovega Pavla otroci so prepuščeni samim sebi in lačni letajo po vasi; kar pokliči jih, kadar ti ostane kaj jedil,“ svetuje Zorman.

„Tudi mi nima kdo drv pripeljati in nasekati, ne vode prinesti.“

„Jera, store ti to vse drugi ljudje in ne bo ti niti treba hrane vsak dan dajati za to, kakor možu, ko bi ga imela.“

„Veste, Zormanov oče, če ima človek vso posodo za dva, piskre itd., je tako nerodno kuhati za enega samega.“

„Nikar ne govori tako skrivnostno kakor mladi ljudje, ki se ženijo! Povej, kake svete hočeš, Jera?“

„I možila bi se.“

„A tako? No, no in kaj bi rada vedela?“

„Ta-le Burovšev Balant se mi zdi, da bi bil za me, ali ne?“

Zorman zažge pipo, potegne dvakrat, trikrat dima, odkašlja se in praša: „Koliko si stara, Jera?“

„Tisto že gospod župnik vedo!“

„Veš ti, Jera, svoje starosti ne boš utajila, zakonski stan si tudi že okusila — drugo pa že veš.“

Jera stisne palec in meziniec, počí z njima, zavrti se na peti in zakliče za slovo: „Bom ga, bom“.

„Prismoda,“ zamrmra Zorman. v veži pa je nastal tak krohot, da Jera ni vedela, kako je prišla iz hiše.

Tam na sredi klanca pod Kovačevim zidom pa jo je čakal Burvžev Balant, ki je peljal sod vode iz jarka.

„No, Jerica, od kod tako hitro?“

„Balant, poslušaj me! Če me vzameš, kar precej me; drugače me ne boš več videl.“

„Kaj si tako huda danes, moja golobičica?“

„Pojdi se solit z golobičico, povej, ali me boš ali ne?“

„Kajpada te bom, da le ajdo vsejemo.“

„Nič tako. Ajdo naj seje tvoj brat, ki jo bo tudi žel, mi dva bova pa sejala rožice v mojem vrtu. V nedeljo popoldne me počakaj po večericah. Pojdeva skupaj domov.“

„Je že prav, Jera! Pa kaj „fletnega“ naj se ti sanja.“

„To si poređen, Balant,“ zasmee se veselo Jera in hiti dalje. Todà takoj ji zopet šine Zormanova beseda v glavo: „Koliko si stara?“

„Bom ga bom,“ ponavljala je vso pot svoj trdni sklep.

* * *

Koemandrova Jera se je torej naveličala vdovskega stanu, akopram ji je kaplanska Micika večkrat pripovedovala, da je vdovski stan še vedno lepši kakor zakonski. Veliko je sicer prestala naša nevesta, nič manj naš ženin Balant, todà po mnogih zaprekah sta bila vender-le na oklicih. Zamerli so se Jeri tudi gospod župnik, ko je prišla prašat za svet, ali se naj omoži ali ne? Mož ji je namreč modro odgovoril: „Sv. Pavel pravi, da se je dobro omožiti, še boljše pa ne.“ Todà Jere se tudi sv. Pavla besede niso prav nič prijele, mislila je, da ji tudi gospod župnik nočejo privoščiti zakonske sreče.

Poroka je bila. Dejali so, da se je gospod kaplan smejal, ko je poročal Jero in Balanta, dasi je bil sicer resen gospod.

Slike iz Primorja.

Spisal P—n.

I.

Drzlo je bilo, da že dolgo ne tako. Stari ljudje so vedeli pripovedovati, da že trideset let ne pomnijo take zime. Bilo je res tako mraz, da so ptički padali raz drevje, čez bližnjo reko pa so prevažali ljudje blago na saneh. — Sedel sem v pisarni in imel sem dokaj uradnega posla, urediti mi je bilo neko dedščino. Sem ter tam sem pogledal skozi okno, kako so snežene mačice frfotale po zraku ter padale na drevje, ki se je že šibilo pod težkim bremenom snega. Na žlebu sosedne hiše pa je sedela cela jata vrabcev, ki so se stiskali in žalostno čivkali, kakor bi hoteli povedati, da jih zebe.

Uboga žival — mislim si — in pomilovanja vredni ljudje, ki morajo v takem mrazu bivati pod milim nebom, obžalujem jih.

Prebudi me iz takih mislij glasno trkanje na vrata; še predno izrečem običajni „svobodno“, že vstopi poštni sluga:

„Dobro jutro, gospod doktor, brzojavka za vas; plačano je že. Z Bogom!“ — in že so se vrata zaprla za njim.

„Kaj, brzjav! Odkod?“ Pretrgam ovitek, ter bliskoma prečitam:

Strije hudo bolan. Pridi, če moreš!

Roza.

Odložil sem mahom vse delo in izročil stvar svojemu tovarišu, sam pa sem si izprosil od svojega predstojnika odpusta in se odpeljal v Primorje.

Česar sem se najbolj bal, zgodilo se je. Strije je kmalu umrl. Vso svojo imovino je izročil Rozi, svoji ženi; dostavil pa je, da po njeni smrti pripade vse meni, ker je bil brez otrok. Težko mi je bilo pri srei, ko smo položili dragega strijca v zemljo, kajti čislal in ljubil sem ga kakor lastnega očeta; težko mi je bilo tudi, ko sem se moral ločiti od tete Roze, ker je bila dobra žena.

„Pridi v jeseni gotovo k meni. Saj mi bode tako dolg čas, da sama ne vem, kaj bi počela. Pa za dalje časa!“ — dejala mi je teta, ko sem se po kratkih dneh že poslavljal od nje.

Prišla je jesen in šel sem za cele dva tedna v Primorje. Do dobra sem izrabil svoj dopust. Pogrešal sem sicer strijca, toda imel sem mnogo znancev. Obiskoval sem prijazno okolico, vozil se po morji, šetal po trgu, ter opazoval bujno življenje in gibanje primorskega mesta.

Šel sem neki dan s svojim prijateljem preko trga k morju, da bi stopil v čolnič in ribaril za kratek čas.

„Kupite carpione, signor, glejte, kako so lepi,“ hvalil je ribič svoje morske postrvi.

„Scombri scombri, seppe seppe,“ donelo mi je istočasno od vseh strani na uho.

Jaz pa sem gledal najrajši plemenito sadje, ki je bilo v preprostih košarah razpostavljeno na prodaj. Rmene limone, belo in črno grozdje z debelimi jagodami, slastne sveže smokve in rdeče breskve, vse je čakalo kupcev. Na drugem kraju je Lah usiljeval pomaranče ter ne-prestano kričal s hripavim glasom: „un soldo l'una“; tovariš njegov pa je hvalil izvrstne karfijol in drugo zelenjad.

Mej tem pa pride na trg nekdo, ki je vzbudil splošno pozornost. Bil je postaren, suh možiček golih, od burje opeklih, prsi in sivih las. Nič se ne zmeni za to, da ga vse gleda in se mu posmehuje, počasi in enakomerno koraka s koškom na rami čez trg in zgine naposled v gostilni pri „Morskem raku“, kamor sem tudi jaz zahajal prav rad zaradi izbornega istrijanskega vinca, ki se je točilo tam notri.

„Kdo pa je ta, ki ga vse gleda?“ prašam svojega prijatelja.

„Bedasti Filipo,“ odgovori mi.

„Kaki bedasti Filipo?“ ponovim radovedno.

„Veš, to je dolga zgodba, povem ti jo, če hočeš in ako te baš zanima. Pojdiva tu le ob bregu, da se nama ne bode treba izogibati ljudem!“

Pripovedoval mi je to-le:

Filipo — tako ga nazivamo — ji bil za mladih let lep in čvrst mladenič in jako priljubljen gondolir. Radi so ga imeli domačini in ptujci, ki so zahajali v naše mesto. Znal je lepo pripovedovati, tudi ni bil tako drag, kakor njegovi tovariši. Nevoščljivi Lahi so ga črtili, in marsikatero žaljivo besedo je moral slišati od njih. Tudi natepli bi ga bili večkrat, da se niso bali preveč njegovih močnih pestij.

„Vidiš, ona le hišica je, kjer stanuje že mnogo let.“

Tu pokaže moj prijatelj na pol razpalo hišico, ki je bila bolj podobna stari razvalini, nego človeškemu bivališču. Streha je bila na mnogih krajih strgana, zevajoče razpoke v zidu pa so jasno pričale, da ima prebivalec po zimi dokaj prestatati od mraza.

Marsikatera deklica si ga je želela na tihem v srcu za svojega ženina, Filipo pa ji imel oči le za Marjetico, jedino hčer precej premožnega ribiča. Oče se ni branil Filipa, ker je bil priden in prikupljiv mladenič, in Marjetica ga je prav srčno ljubila.

Filipo je odslej le malo prevažal ptujce, pomagal je rajši svojemu bodočemu tastu ribariti.

„Navaditi se moraš ribarstva, ker bodeš tako moj naslednik,“ dejal je Marjetin oče, kedar je bil dobre volje. Pa tudi Marjeta je znala dobro sukati veslo, dobro kakor steharni možak in pomagala je očetu, kedar ni bilo preveč opravila doma.

Bilo je neki dan jako viharno vreme. Burja je brila in morje je gnalo tako visoko valove, da ni bilo varno muditi se na vodi. Filipino je opomnil Marjetinega očeta, naj danes ne hodi na vodo, ker bi se mogla pripetiti nesreča. Tudi Marjeta je prosila očeta, naj ostane doma. Todà zaman.

„Preskrbeti moram nekaj rib za ‚Morskega raka‘. Ujeti jih moram, ker vedno od mene kupuje. Naj naju pa še Marjeta spremi, da bomo preje gotovi in bomo laže kljubovali valovom.

In šli so in zapluli od obrežja. Zdajci se prižene še hujša nevihta, valovi so se igrali s čolničem in zastonj so se trudili vsi trije, da bi rešili življenje. Veslalo je več velikih čolnov na pomoč, todà posrečilo se jim je rešiti le Filipa. Marjeta in nje oče pa sta utonila.

„Kje je Marjeta,“ zakliče Filipino, ko se zave in vidi, da njegove zaročenke ni. Tedaj pa je hotel besen skočiti iz čolna; komaj so ga obdržali.

Zvedril se ni več. Od žalosti in strahu se mu je zmedla pamet. Odvesti so ga hoteli v blaznico, pa pustili so ga, ker ni nikomur škode delal. Še vedno ribari in prodaja ribe pri „Morskem raku“, kamor si ga videl iti baš sedaj. S tem se preživi. Tudi ga imajo radi milosrčni ljudje. Kar živim, ga poznam; še otroku so mi ga rajni oče kazali in dejali: „To je bedasti Filipino.“ Od onega časa se je malo spremenil, le lasje so mu osiveli.

Kadar se pa napoveduje vihar, zasede svoj čolnič in odpluje na morje, iskat svoje Marjetice. Bog sam ga varuje, da se mu nič žalega ne pripeti. Revež, usmilenja vreden.

* * *

Poteklo je nekaj časa od onega dne. Dež, ki je polagoma rosil, je ponehal. Zato je pa burja pritislila tako hudo, da je bil vsak vesel, komur ni bilo treba iti pod milo nebo. Morje se je razvnelo, da me je bilo groza.

Gledal sem skozi okno, in ne začudim se malo, ko opazim na obrežji morja tolpo ljudi, katera se je vedno množila. Glasno so govo-

rili, nekateri kričali, ter kazali v jedno mer tja na morje. Tudi jaz se napravim in grem bliže gledat, kaj je.

Daleč tam na morju videl sem mal čolnič, ki ga je peneče valovje jezno podilo sem ter tam.

„Filipo je! Filipo!“ klicali so ljudje.

Res je bil stari Filipo v čolnu. Odpeljal se je bil namreč tudi danes na morje čakati svoje neveste. Dasi je bilo nevarno, vendar zasede več hrabrih ribičev velik čoln ter odvesla proti omenjeni strani. Niso bili več daleč, ko se prevrne čolnič in Filipo zgine v razburjeni vodi.

„Bog se vsmili nesrečnega reveža!“ čulo se je pomilovalno od mnogih strani.

Našel je mir in grob zraven Marjetice in njenega očeta — v valovji morja.

II.

Bilo je spomladi, ko sem se nekaj časa mudil v prijaznem primorskem trgu M.

Znano je, da se v pomladanskem času sardinje drstijo in v mnogobrojnem številu prihajajo k obrežju. Sicer tako plahe ribice vlové se v tem času brez truda, zato se uprav v tem času razpošiljajo te živalice v toliki množini v svet.

Želel sem videti, kako se lové, todá do sih dob še nikoli nisem imel priložnosti. Naprosil sem krčmarja, kjer sem stanoval, naj me priporoči staremu ribiču Jakobu, da me vzame seboj.

Jakob je bil sedemdesetleten starček, a vendar še trden kakor so ljudje na Krasu sploh. Bil je vdovec, imel pa je hčer Angelico, ki ni bila samo lepa, ampak tudi razumna in delavna. Gospodinjala je v hiši očetovi, odkar so ji pogrebci odnesli mater v črno zemljo. In tega je bilo že nekaj let.

„To vam je deklica, signor, lepa in pridna, kakor nobena v celem našem trgu,“ pravil mi je gostilničar. In zdi se, da je mož resnico govoril, kajti akopram ni bila bogata, oglaševali so se prav različni snubači za Angelico. Posebno pa sta tekmovala zanjo dva mladeniča, Lah Pepo in sosedov Pavel. Dekle pa je rajše vidila Pavla, dasi ji bil siromak, nego onega drugega, ki je bil sin premožnega očeta. Pravili so, da je morala deklica zaradi tega mnogo prestatí od svojega očeta, ki bi bil rad imel bogatega zeta. „Denarja treba najprvo, vse drugo

pride samo od sebe,“ mislil je stari. Ljudje pa so želeli Pavlu večega vspeha, ker je bil poštenjak in jako priljubljen. Govorilo pa se je tudi, da se Pepo in njegov oče bratita s tihotapci, ter da si je stari uprav tem potom pridobil tako mnogo premoženja. Todà dokazalo se ni!

Upal nisem mnogo, da bi me hotel stari Jakob seboj, vzlasti ker ribiči neradi jemljo seboj tujce, ki jih samo oviraju pri delu. Todà bil sem izjemno srečen, Jakob je dovolil.

„Pripravi naj se signor do desete ure zvečer,“ naročil je krčmarju.

Predno je še moja ura kazala na deset, stal sem pred nizko, borno kočo na morski obali, kjer je prebival ribič Jakob. Hladen vetrič je pihljal sem od morja, zato sem oblekel suknjo, v roci pa sem držal malo košarico z žganjem in mrzlim mesom, prigrizek sebi in ribiču.

Potrkam na okno, skozi katero se je svetila luč lojeve sveče. Starec je čul moj prihod in pomolil glavo skozi okno.

„Dober večer, signor! Takoj gremo. Le še osti vzamem in vesla,“ in sivolasna glava je zopet izginila.

„Angelina, vzemi vesla in posodo s smolo,“ slišim malo pozneje. Kmalu smo korakali ribič, jaz in Angelica.

„Dober lov bomo imeli, ker je jasno. Bog daj in Madona. Že dolgo časa nisem nič prida vjel. Veste, signor, slabo se nam godi. Rib je vedno manj in še zate se malo skupi. Pred nekaj leti, ko sem bil še mlad, bilo je drugače. Takrat nas je bilo malo ribičev, rib pa je vse mrgolelo. Sedaj pa se moram že precej daleč na morje peljati, ako še hočem kaj vjeti. Vidite, signor, tje le se popeljemo,“ pokaže mi skalnato pečevje, ki se je v tamini mogočno dvigalo iz morja.

Mej pogovorom dospemo do čolna ter se vkrcamo. Bilo je vse pripravljeno za lov: sodček za ribe, osti, in par drogov, le mreže sem pogrešal. Starec postavi posodo s smolo na konec čolna, sede na desko, ter reče: „V imenu Božjem, odrini, Angelina“.

Deklica odveže čoln, ter vesla prav vro, čemur se pa ni čuditi, ker so ženske v Primorji sploh vajene tega posla.

Odslej nismo govorili več. Starec je molčal, jaz ga pa tudi nisem hotel nagovarjati in nadlegovati z vprašanji, ker sem večkrat čul, da se ob taki priliki ne sme preveč govoriti, ker se ribe plaše. Oddaljili smo se že precej od brega, vozili pa smo se vedno mej skalinami. Čudil sem se Angelici, ki je tako spretno vodila čoln mimo skalnatih klečeti. Dospeli smo naposled do mesta, kjer je pečevje tvorilo jarek.

„Tule, signor, sem nastavil danes popoldne mrežo.“ Tu je bila torej mreža, katere sem pogrešal.

„Jo bodete sedaj dvignili?“ vprašam ga.

„O, sedaj ne, prezgodaj je še. Jutro za rana pa, ker bi mi drugače roparske ribe požrle, kar se je vjelo, in strgale še mrežo, dejal je stari in se lahko nasmehnil.

„Somov, signor, se je kaj veliko zaredilo,“ poseže Angelica vmes. „Vsaki dan se kakega vidi, Pavlu so se zadnjič kar trije skupaj pokazali.“

Videlo se je, da bi bila deklica rada še nadaljevala, toda stari je nekaj zamrmral vmes, česar nisem razumel, in Angelica je umolnila. Morda mu ni bilo všeč, da je hči omenila Pavla.

„Kake ribe pa navadno lovite Jakobo?“ vprašam ga, da bi prekinil molk.

„Ej, to je različno. Navadno branzine, ali pa dentale; pogosto se zamota v mrežo tudi kaka scombro. Prigodilo se mi je pa tudi že, da sem tonino privlekel iz vode. Včasih se pa tako malo vjame, da se niti trud ne izplača.“

Približali smo se že svojemu cilju. Starec se vsede na prednji konec čolna, zažge smolo, zgrabi osti in se nasloni črez čoln.

Tudi jaz sem se nagnil in pogledal v globino morja. Videl sem na dnu morja, ki seveda na tem mestu ni bilo pregloboko, školjke velike in male, poleg morskih zvezd, na mali skali so se videle kakor klobuk velike kepe. Bile so to morske gobe, kakor mi je povedal starec.

Počasi je plaval čolnič dalje, vodila ga je spretna roka Angelična. Gledam dalje. Tam krablja velik rak (grillo di mar), ter stegne dvoje velikanskih škarij, kakor da se hoče braniti bleščeče luči. Bliskoma sune Jakob z ostmi v vodo in potegne plen, lepega dentala. Videl sem ga, kako se je zvijal in otrepal z repom. Švigale so osti sedaj sem, sedaj tja, nič ni ušlo bistrim očem ribičevim, vzlasti ko je hotelo več precej velikih rib ubežati v gosto morsko mahovje.

Lovili smo kako poldrugo uro, in naložili toliko, da je bil sodček že poln. Veselilo je to Jakoba, in postal je dobre volje. Odložil je osti, ugasnil gorečo smolo in vzel zopet veslo v roke. Tema nas je zopet objela.

„Kaj pa sedaj Jakobo, ne bodete loviti dalje?“ vprašam ga.

„Ne, zadovoljen sem, Bogu bodi hvala. Pa tudi ne sme dalje goreti luč, ker bi drugače prepodil sardinje!“

„Kaj, sardinje!“ vskliknem vesel.

„Paolo jih lovi tukaj blizu nekje; ako se popeljemo okrog tele skale, nimamo več daleč do tja. Popeljem vas, signor, ako hočete videti, Menda pridemo še ravno prav.“

„Veselilo bi me, Jakobo.“

Takoj je čoln zdrčal na ono stran. Pripovedoval mi je Jakob mej vožnjo o sardinjah. Koliko da je bilo te živali nekdanj, da jo je sedaj že manj, tako da mora biti dobra sreča, ako se jih vлови za petdeset zaboječkov. „Pri takem lovu — pravi dalje — združijo se ribiči v kr-dela, izvolijo si spretnega načelnika, kateri dobro zna, kedaj treba zadrgati mreže, kako je zalezovati te plahe živalice itd.

Paolo, Angelin ljubimec, je baš malo popreje, predno smo došli, ukazal zadrgniti mreže in je dvigniti v čolne.

„Dober večer, signor,“ me pozdravi vesel Paolo. „Izvrsten lov je bil; Bog ga je blagoslovil. Bil bi pa še boljši, da nam ni hudobna roka prerezala nekaj mrež. V pravem času se nam je še posrečilo zalotiti hudobneža.“

To rekši, pokaže človeka, na rokah in nogah zvezanega, ki je ležal v njegovem čolnu. Jaz ga nisem poznal, pač pa Jakob in Angelica. Bil je Pepo, sovražnik Pavlov. Nevoščljivost in zavist sta ga naščuvali, da je hotel svojemu tekmecu prerezati mreže, ter mu napraviti veliko škodo.

Angelica se je obrnila v stran, tudi Jakobu se je videlo, da ga je presunilo. Zdelo se mi je, da mu je žal krivice, ker je odganjal Pavla od svoje hiše. Molče spusti veslo v vodo, ter obrne čoln v stran. Od-peljali smo se domov.

* * *

Preteklo je od tega dogodka več mecesev. Zopet sem sedel v svoji pisarni po stari navadi, todà pogosto sem se spominjal veselih uric, katere sem preživel preteklo pomlad v Primorji.

Nekega dne pa dobim pismo od svojega prijatelja z trga M. Ker me dragi moj prijatelj dobro pozna, in ve, da me zanima vsaka malenkost iz kraja, kjer sem postal skoraj domač, dostavil je tudi, da se bode „lepa Angelica“ v malo dneh poročila s Pavlom; Pepo pa da tiči v zaporu, ker je pospeševal tihotapstvo.

Kakšnega župana smo bili izvolili.

Spisal Bogdan Zagorski.

aši ljudje ne morejo pozabiti, kako je bilo takrat, ko je županoval v Mali-vasi oče Sivoglav. Kadar se trije ali štirje snidejo na cesti, pod košato vaško lipo ali pa tudi v gostilni in se vname razgovor o našem občinskem očetu, prigodi se prav rado, da zakroži kaki porednež oponašajoč bivšega Sivoglava.

„Čakaj, da pridejo otroci domov! — Ti stara, kaj mi je narediti; ali naj dam živinski list, ali ne? — O, ti preklicano glavarstvo, kake nadloge nam delaš!“

In takoj se na glas zasmеjejo vsi, ker se spomnijo še mnogih drugih dogodbic, katerih je bila doba županovanja Sivoglavovega polna.

Oče Sivoglav ni znal ne pisati ne čitati; spoznal se je samo na pratiko. Dobro je vedel, kateri svetniki so rudeči, kateri pa črni, kdaj kaže mlaj ali ščip, kedaj dež ali lepo. Pa vendar je bil župan.

Vi cenjeni čitatelji ne veste, kako je prišlo. Todà povedati vam hočem, kolikor je znanega meni.

Odbornikom občine Malevaške je bila potekla triletna doba odborovanja. Z zavestjo, da vsa tri leta niso storili prav ničesar drugega, nego ob vsakoletnem pregledovanji občinskih računov pili na občinske stroške, odložili so častitljivi odborniki svoja dostojanstva v trdni nadeji, da po završeni novi volitvi zopet zasedejo častne odborniške stole.

Za dne volitve iskali so volilcev po hišah, da jih je prišlo zadosti na volišče in so si mogli izbrati vsaj odbornikov postavno število. Marsikdo, ki ni vedel, čemu je prišel na volišče, bil je izvoljen za odbornika.

Mej takimi je bil tudi Malovaški oče Sivoglav, tretji sosed tedanjega župana Modroglava.

„Za odbornika so me naredili!“

S temi besedami prišel je oče Sivoglav domov.

„Kaj? Odbornik si?“ začudi se žena.

„Oče, vi ste odbornik?“ začudijo se stareji otroci.

„Saj sem še lahko župan!“ pobaha se ponosno.

„Vi župan?“ čudijo se otroci še bolj.

„Saj moraš tudi biti!“ pravi mati.

Tega se Sivoglav nekoliko prestraši.

„Ti veš, jaz neznam ne pisati ne brati, kako morem biti župan!“

Kako bom pa živinski list naredil, ali pa kaj drugega napisal.

„Tiho! Saj so otroci! Ti pa znajo pisati! Župan moraš biti, da nam se bo reklo ‚pri Županovih‘.“

„I, naj pa bom, ker ti tako hočeš!“ uda se oče Sivoglav svoji boljši zakonski polovici, kateri se je že tolikrat uklonil, da se nihče ni več čudil; hudomušni ljudje so pa dejali, da mu je bila pri poroki gotovo žena pokleknila na suknjo.

Štirinajset dnij je bilo še do županove volitve. Ljudje sicer niso bili preveč radovedni, vendar se je sem ter tam kdo oglasil:

„Kdo bode vendar naš prihodnji župan?“

Sivoglavka je že vedela.

„Moj bode župan!“

To je bilo geslo za njeno agitacijo.

Od odbornikov sta bila dva v žlahti, jednemu pa so bili botri. Pri teh treh je bila agitacija kaj lahka.

Žlahtnikom je Sivoglavka obljubila, da jim bo on kaj pomagal, kadar bo za župana. Živinski list da bode napisal vselej zastoj in, če bo treba kaj družega, naredil da bode tudi ceneje kakor drugim. S tem sta bila žlahtnika pridobljena.

Tretjemu, kateremu so nosili Sivoglavovi njegove otroke h krstu, namignila je, da bode skoraj treba že prositi botrov.

Dejala je, kako bi bilo vendar imenitno, če bi imeli otroci župana za botra in županjo za botro. Pobahala se je tudi, da je dala že najlepše pšenice v malin za pogačo, to pa seveda le, če voli „njenega“ za župana. Ako pa tega ne stori, ne bode mogel nobeden od njiju h krstu. In revež je rajši obljubil, nego da bi si prebiral botra.

Trije te bodo že volili, dejala je možu, ko jih je bila pridobila.

Spravilo se je na četrtega odbornika, ki je bil reven kočar. Najpreje se je pohvalila, kako imajo dobre voli, potem je hvalila usmiljeno srce svojega moža, in kako bi bilo dobro, če bi bil tak za župana.

Gotovo bi revežem, ki nimajo svoje živine, vse izpeljal iz gozda: les in steljo. Pravila je, da se je on že menil, da bi Kočarju rad napeljal drv, samo ako bi bil tako prijazen, da bi ga volil za župana, kadar bode volitev.

In odbornik Kočar je bil pridobljen, ker se je zanašal, da bodo drva potem precej iz gozda.

Žena nekega odbornika je bila Sivoglavki dolžna sedem „dvojač“. Zato ji je Sivoglavka kar narekovala: Reci svojemu, ko bodo volili župana, naj voli „mojega“. Kadar boš potem zopet kaj iskala na posodo, oglasi se pri meni; dobila boš, če bode le „tvoj“ volil „mojega“ za župana.

Drugič je pa poslala ženi nekega odbornika dve pikasti jarčiki in je povedala, da ima tudi takega petelina, ki ga ji da, če bode „njen“ izvoljen za župana. Tako je razodela, da bi ne bilo napačno, če bi tudi njen mož volil Sivoglava.

Kmalu je bilo pridobljenih toliko odbornikov za Sivoglava, da bi bil lahko izvoljen, če ga volijo vsi.

Ponosniši je postal Sivoglav in bolj prevzetno se je nosila odslej njegova žena.

Ob dnevu volitve se zbero vsi v hiši starega župana Modroglava. Vseh dvanajset odbornikov se vsede okoli mize.

Najstarejši mej njimi, oče Mogočen, je predsedoval. Vsi odborniki so bili po stari navadi pokriti in pušili so tobak tako močno, da je bila kmalu vsa izba v dimu.

Oče Sivoglav se je vsedel tako za mizo, da je lahko vsem tovarišem gledal v oči. Okoli peči so vasovale ženske, mej njimi seveda mati Sivoglavka, ki je verno gledala v svojega moža.

Prične se volitev. Oče Mogočen bere in kliče imena, stari župan Modroglav pa piše. Sleharni odbornik vzame pipo iz ust in pove tistega, ki bi bil po njegovih mislih najboljši župan.

Oče Sivoglav pa je vsacega odbornika, katerega je predsednik poklical, pomenljivo pogledal, namežiknil mu je in s prstom pokazal na svoje čelo. Vsi oni, katere je mati Sivoglavka obdelala za volitev, bili so zvesti svoji obljubi in volili so očeta Sivoglava, razven tistega, katerega ženi je Sivoglavka podarila dve pikasti jarčiki.

Ko pa pride vrsta na Sivoglava in ga predsednik pokliče, vzame pipico iz ust, potrka se z vivčkom po čelu in pravi: „Bom pa jaz“.

Volilci se malo nasmehnejo temu prizoru, mati Sivoglavka se pa oglasi za pečjo: „Zakaj bi pa ne bil?“

Todà navzlic vsemu junaštvu je bil še jeden glas premalo; ravno tisti glas, ki ste ga imeli pridobiti jarčiki.

Oba kandidata sta imela po jednako glasov.

Po postavi je imel odločiti žreb. Predsednik naredi dva lističa in zapiše nanju številki 1 in 2. Potem sname polhovko z glave, dene lističa vanjo, pošeklja nekoliko in pomoli kapo Sivoglavu, naj potegne žreb. Po dogovoru je odločila manjša številka.

Sreča se je smehljala Sivoglavu. Nemila usoda je hotela, da postane župan, zakaj potegnil je manjšo številko.

„Župan sem!“ vzklíkne vesel, ko mu razlože, da je potegnil prvo številko.

„Juh! moj je župan!“ zavriskne Sivoglavka in plane iz hiše.

Kmalu se je govorilo po vasi: „Sivoglav je naš župan“. Po konci se je nosil Sivoglav, košato je hodila Sivoglavka, češ: „Mi smo županovi!“

Ko dospe potrdilo, preneso pisarno od Modroglava k Sivaglavovim. Bilo je nekaj zamazanih aktov, stekleničica črnila, knjiga zakonov, nekaj peres in držal in pa najvažnejša reč — občinski pečat.

Modroglav mu razloži, kaj je to in ono, kdaj in kako se pritisne pečat. Ker so bile črke bodisi pisane bodisi tiskane Sivoglavu neumljivi hieroglifi in ni znal niti pečat prav obrniti, zapili mu ga Modroglav, da ga je potem vselej prav obrnil.

Sivoglav je počel izvrševati svoj posel. Hodil je po vaseh od hiše do hiše, ukazoval isteje ometati, da se kaj ne vname. S tem se je ženskam zelo zameril.

Kaj, ta Sivoglavec nam bode ukazoval, kdaj naj isteje ometamo? — Sam naj jih ometa, če so mu kaj napoti! Le še enkrat naj se prikaže! — S sajami ga namažemo!

Na poti so mu bili tudi vaški kali in luže. Morda se je bal, da bi kdo notri ne zabrsnil.

„Zasujte! Zasujte! Kaj če to tukaj?“

„Kaj? Ti nam bodeš ukazoval, naj luže zasipamo. Kje bomo pa napajali? Ali se ne moreš ogibati luž? Trezen bodi vedno in nikdar se ne zvrneš noter!“

Tako je župan kmalu okusil grenkosti županovanja. Upornost in nepokorščino je našel, kamorkoli se je prikazal.

In kake sitnosti je imel doma! Ljudje so bili vedno mej vratmi.

„Po živinski list sem prišel!“

In Sivoglav ni vedel, če bi ga dal. In kadar ni bilo otrok doma, moral je odgovoriti:

„Čakaj, da pridejo otroci domov!“

Ljudje so pa godrnjali, kakšen župan je to, ki še živinskega lista ne zna napisati sam.

Take moči Sivoglav ni imel, da bi ljudem zamašil usta, in žal mu je bilo, ker ni bil tako mogočen.

Kakšne sitnosti so pa bile šele z uradnimi dopisi! — „Vedno frče dopisi sem, dopisi tja, župan pa sedi, premišljaj in piši, piši, da vstrežeš vsem.“ Tako se je sam pri sebi večkrat jezil oče Sivoglav.

V začetku je mislil, da z dopisi ni toliko dela.

Prejel je dopis od slavnega glavarstva z naročilom naj ga reši. Poišče pečat, namaže ga, pritisne na dopis in ga vrne, kakor da bi bil rešen. Todà dopis mu vrnejo.

Uverjen, da je jeden pečat premalo, pritisne še jedenkrat in vrnedopis. Toda glavarstvo pa le ni bilo zadovoljno, in pošlje mu dopis tretjič nazaj.

To pa je razkačilo sicer pohlevnega očeta Sivoglava. Vrgel je dopis na mizo in zagodrnjal:

„Ne vem, kaj hočejo od mene? Dva pečata sem že pritisnil na to pismo, pa še nimajo zadosti! Na, bom pa še enkrat pritisnil.“

Tako se je zgodilo.

S trikratnim pečatom okrašeni dopis roma nazaj, od koder je bil prišel.

Mnogo so se morali truditi pri glavarstvu, da so dopovedali Sivoglavu, kaj naj naredi z dopisi. No, naposled se zateče k zvedenemu Modroglavu, ki je take reči bolj razumel.

Napovedana je bila zborova seja.

Župan je pričakoval odbornikov ob napovedani uri. Sivoglavka se spravi v kot za mizo. Mati „županja“ si je namreč prisvajala pravico, sedeti v zboru občinskih mož.

Odborniki so prihajali drug za drugim, in sedali k mizi. Od strani so pogledovali Sivoglavko, ki je sedela široko za mizo in se naslanjala na njo.

To vam je bila seja!

Komaj je kdo kaj nasvetoval, sunila je žena moža s komolcem in dejala:

„Stari, jaz tako pravim! Tako mora biti!“

„Saj res, tako mora biti!“ potrdil je pokorni mož.

In ves odbor je prikimal: „Tako naj bo“.

Tako je vodila Sivoglavka moža in vso občino. Niso ji dejali za-
stonj mati „županja“. To pa ni bilo vseč ljudem. Kmalu so vpili po
vseh vaseh:

„Ta nam županil ne bo!“ ...

Potekla so tri leta.

Županovanja Sivoglavovega in mogočnosti njegove žene ni mogel prenašati nihče več.

Izvolijo si nov odbor.

Vse jarčike in petelinčki, botri, botre in vsa žlahta ni izdala nič. Sivoglava niso volili več.

Jezen se je poslovil od pečata; žena je bila pa osorna še bolj, kakor preje.

Ljudje se pa niso nič zmenili za vso jezo, dejali so samo: „Prizanesi, o Bog, naši občini s takim županom.“

Naše narodno delo.

Razmišljanje slovenskega visokošolca.

Spisal P—n. st.

Nihče naj ne pričakuje za tem naslovom kaj nenavadnega. Razvijati nočem novih mislij, tudi ne pogrevati že zastarelih fraz o narodnosti in se zgubljeni v bogve kake utoپیčne misli. Znano bi moralo biti vsakemu posamičnemu slovenskemu visokošolcu, kaj je njegova naloga in najprva dolžnost. Toda kar je blizu, tega človek ne vidi včasih, in kar je samo ob sebi umevno, tega čisto ne umeje. Smo že taki ljudje! Vsled samih zračnih skokov in navdušenih poletov zabimo na to, kar je za nas edino pravo, primerno in zato tudi najbolj častno.

Torej, kaj bodi naše narodno delo.

Okleni se vsakdo tesno svojega poklica, to je one stroke in znani, ktero si je izbral, da mu služi v podlago za delovanje v javnem življenju. Nihče naj se ne čudi, da to posebno povdarjamo. Modernemu času z njegovo plitvostjo in površnostjo se vklanja rada tudi visokošolska mladež. In sedanji dobi ni mnogo mar za resno, temeljito proučevanje. Čemu trudapolno prebirati debele knjige, poslušati suhoparna predavanja učiteljev? Laže je površne omike in navidezne vednosti iskati si po konverzacijskih leksikih in plitvih časnikih. To pravim je znak današnje dobe. Ni še dolgo, kar je znani profesor Treitschke v Berolinu izrekel v javnem govoru bitko resnico: „Auf je weitere Kreise die Bildung sich ausdehnt, desto mehr verflacht sie; der Tiefsinn der antiken Welt wird verachtet, nur was den Zwecken der nächsten Tage dient, scheint noch wichtig. Wo jeder über jedes, nach der Zeitung und dem Conversationslexikon mitredet, da wird die schöpferische Kraft des Geistes selten und mit ihr der schöne Muth der Unwissenheit, der den selbstständigen Kopf auszeichnet. Die Wissenschaft, die einst, zu weit in die Tiefe hinabsteigend, das Unergründliche zu erweisen suchte, verliert sich in die Breite, und nur vereinzelt ragen die Edeltannen ursprünglicher Gedankenkraft aus dem niedrigen Gestrüpp der Notizensammlungen empor.“ Tako je govoril profesor, protestant, na svetovnoznanim učilišču v Berolinu, gotovo v prvi vrsti pozvan, da sodi o vedi in naobraženju modernega časa. — Znanosti si pridobiva človek polagoma. Prekratko je njegovo življenje, da bi se mogel utopiti v vse njene globine. Tu velja pravilo: „Divide et impera“. Rokodelec ne more izvrševati vseh obrtov. Le jedno stroko si izbere, v kateri skuša doseči največjo spretnost. Nihče ne gradi, ne lepša svojega bivališča sam. To

načelo mora odločevati tudi v vedah. Velik mislec devetnajstega veka, Jakob Balmes, je dejal: „Veda, če je tudi posamična, zahteva človeka v popolni celoti, da si jo temeljito prisvoji. In to velja za vse stanove v človeški družbi. Če bi dandanašnji mnogo časa, katerega potratimo v šoli in doma z nepotrebnimi študijami, porabili v to, da si pridobimo več onih znanostij, ki pripravljajo za prihodnji poklic, bi vsi mnogoteri napor in vsa požrtvovalna prizadevanja posameznikom in celi družbi brez dvojbe več koristila.

Zato bi morala biti vsakemu vseučilišniku sveta dolžnost, da si pred vsem pridobi temeljitega, strokovnega znanja, brez katerega ne more nikdar zadostiti zahtevam svojega poklica, bodisi da zna še tako lepo ocenjevati slovstvene novosti, graditi politiške načrte in govoriti lepe govore o narodnem poklicu in nalogah pravega domoljuba. Taki možje narodu navadno ne koristijo mnogo, ali celo nič. Pripeti se često, da kmetiču, ki hoče svetovati svojim sosedom, kako naj obdelujejo zemljišča, lastno njivo pokriva plevel in osat. Tak je tudi olikani vsevedež, ki o vsem govori, za svoj poklic se pa zadovolji s površnimi duševnimi plodovi. *Ex omnibus aliquid — ex toto, recimo proprio, nihil.*

Zdi se mi, da moramo vzlasti to pri nas slovenskih učeliščnikih posebno povdärjati. Bili so časi, ko so dosegali sinovi našega naroda v znanosti svetovno slavo, ko je ženijalna spretnost Voglarja*) privela na dvor Petra Velikega in je Žagarja**) slavila Evropa, ko je polagal Kopitar ošnutke slovanskemu jezikoslovju in na njih gradil nadalje Miklošič, ka je Dolliner***) tolmačil na vseučilišču meščanski zakonik in so hvaležni učenci postavili spominek svojemu učitelju, našemu rojaku Jelencu.†) V najnovejšem času je druga sapa zavladala v nas. Le bodimo odkritosrčni! One železne vstrajnosti, ki preoblada konečno vse zapreke, onega duha in naziranja, ki živi in brani učečo mladino, ne poznamo več. Zato smo tem bolj gostobesedni. Vsega se učimo, malo naučimo. Ni ga predmeta, katerega bi se površno ne dotikali, ni je znanosti, iz katere bi mimogrede ne srebali. In vendar tako malo sadu. Neka bolestna nestalnost in nezdrava vedeželost nas odvräčuje od svojega cilja, in odtuja je svojemu poklicu. Todä še vedno bi bilo tolažilno, da vkljub temu večina slovanske visokošolske mladine doseže svoj poklic, če tudi slabo pripravljena in po mnogih zaprekah. Pa pra-

*) Voglar — Carbonarius de Wisenegg, slaven zdravnik; bil je telesni zdravnik Petra Velikega v Petrogradu.

**) Žagar, slaven zdravnik, umrl 1778 l.

***) Dolliner, slaven jurist. Glavno delo njegovo je: „Erklärung des II. Abschnittes des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches.“

†) Jelenc — slaven profesor v prošlem stoletju v Inomostu.

šamo: ali ga doseže većinoma? — Žal da ne. Žalostno dejstvo je, da nimamo Slovenci dovolj razumnosti. Kdo je kriv? Neugodne razmere? Deloma. Brez dvojbe pa tudi lastna malomarnost in neredno življenje. Vsako leto pohiti v Gradec in na Dunaj precejšno število visokošolcev, a malo se jih kot zreli možje vrača domov. Sad večletnega bivanja na vseučilišču je razdvojenost in pomanjkanje potrebnih izpitov. Malo nas je. Vsakdo je dragocen za narod. Mi ne moremo izgubljati mladih močij tako mnogoštevilno, kakor drugi narodi. Zato pa je toliko bolj brezvestno, zapravljati na vseučilišču svoje moči kakorkoli in zanemarjati svoje strokovne študije. Nesrečnih „eksistenc“ — kakor pravimo — je dovolj in nikakor nam ne kaže, njih število še bolj množiti. Slovenski dijaki bili so včasih posebno na dunajskem vseučilišču, na dobrem glasu radi nadarjenosti in vstrajnosti. Dandanašnji pa se mi zdi, da smo pozabili prve svoje dolžnosti. Hočemo biti vse: politiki, leposlovci, kritiki. Veliko govorimo in pišemo, toda premalo se učimo. Ne škodovalo bi torej, če bi malo manj govorili, zato pa se bolj vstrajno poprijeli svojih študij, ker to je pred vsem naša dolžnost, naše narodno delo v prvem pomenu besede. Kmetovalec obdeluje polje, ter leto za letom v potu svojega obraza čuva rodno zemljo. Rokodelec vkljub inozemskemu tekmovanju podaja dovršene proizvode domače dlani. Pravnik miri razdvojene duhove in čuva stebre javne npravnosti in pravice. Zdravnik skrbi za telesno zdravje, duhovnik vodi in poučuje ljudstvo, da poleg časnih koristij ne zapravi večnih. Vsi delajo za narod. In naša dolžnost je, da si z vso vstrajnostjo pridobivamo teoretične podlage prihodnjemu delovanju.

Neko vrsto študij pa lahko najtesneje spojimo s strokovnimi študijami. In to je proučevanje krščanstva, ali recimo konkretnije, proučevanje katoliškega duha. Ni je vede, katero bi ne bila gojila katoliška cerkev in ji vtisnila poseben pečat. Povsod se dandanašnji da zavzemati katoliško stališče, misliti katoliško. To velja o vsih različnih in prostornih svetovih resnice, ki je nazivljemo znanosti. Znanost nikakor ni v vseh slučajih medverska in vsenarodna. V tem oziru skušajmo proučevati obširno katoliško literaturo. Neznani so nam svetovi većinoma, ki se tu odpirajo. Občudovanja vredno je, kar so si v tem oziru vstvarili zavedni nemški katoličani. Dolgo časa so se v vsih strokah klanjali plitvim nazorom človekoljubnih novodobnih brezvercev. Svoje slavne preteklosti niso poznali. Protestantje so jim tolmačili zgodovino in po svojem lastnem navodilu sodili srednjeveške razmere. Ko pa je s Francoskega sem v polovici sedanjega stoletja po krščanskih načelih zasijalo novo življenje, poskušali so misliti samostojneje. Leposlovje, do sedaj izključljiva lastnina brezverskih literatov, se je

najprvo emancipiralo. Dognalo se je, da baš prvaki, Lessing, Schiller, Goethe itd. niso vedno merodajni in ne zaslužijo povsem onega brez-pogojnega obožavanja. Na polju modroslovja so krenili nemški katoličani k starim krščanskim načelom in se otresli panteističnih verig Fichtejevih, Schellingovih, Hegelovih, Herbertovih. Vstali so zgodovinarji — med njimi Janssen — ki so dokazali z neovrgljivimi dejstvi, da je bil odpad od katoliške vere v XVI. stoletju največa nesreča za nemški narod. Dognali so, da je ljudstvo v „temnem srednjem veku“ živelo srečno in zadovoljno, da olika ni bila manjša od sedanje, da se v vedi in umetnosti naši pradedji lahko primerjajo z nami. „Restauracija zgodovinske vede je restauracija katoliške velikosti“ je rekel francoski zgodovinar Toqueville.*) Novo čvrsto gibanje je vzbudilo tudi navduševnih braniteljev, vzbudili so se apologeti, ki so v navdušenih besedah klicali k povratu h krščanstvu in za edini lek moderni splošni bedi, zmedenosti, nenravnosti priporočali čvrsto, krščansko življenje. Slavni apologet Hettinger pravi: „Wohl hat die Kirche, dem Worte ihres Meisters getreu, der gesprochen: ‚Suchet vor allem das Wort Gottes; zuerst und vor allem nach diesem einen gestrebt, nach Gottes Ehre und der Seelen Seligkeit; wohl hat sie das Irdische nur unter dem Gesichtspunkte des Ewigen angesehen, aber die Quelle, die in Christus ihr aufgeschlossen ward, ist überströmt auch auf das äussere Leben und hat alle irdischen Verhältnisse mit himmlischem Segen getränkt.“(**) To je program krščanstva!

Veliko smo zamudili ravno v tem oziru na gimnazijskih klopeh. Krivi nismo toliko sami, kakor sedanja uprava srednjih šol, ki navadno načeloma prezira vse, kar je katoliško. Tako smo večinoma brez prave podlage odšli na vseučilišče. Previdnost nas je vodila, da se nismo vdali splošnemu toku liberalizma, kateremu se vseučiliška mladina klanja do malega vsa. Zapisali smo se krščanskim načelom. To je dedščina domače hiše. Sedaj pa smo poklicani in dolžni, da to svoje prepričanje uglobimo in vtrdimo s proučevanjem katoliškega duha, ki se zrcali pri vsem v katoliški literaturi. To vrzel moramo pred vsem spopolniti. Tu iščimo navdušenja, in vedno novih, nikdar prestarjih vzorov. Krščanstvo je v vseh časih podajalo neizcrpljivo mnogo lepih mislij in predmetov umetnosti in vedi. Tako velja še dandanašnji. Sama suha, versko popolno brezbrizna znanost še ni zadovoljila nobenega duha. Pač pa krščanska znanost in veda, ktere cilj je Stvarnik sam, in katere nepremakljivi mejniki so razodete resnice. Ta znanost, katoliška znanost

*) Hettinger, Apologie des Christenthums, III. Abth., S. 243.

**) Hettinger, Apologie des Christenthums, III. Abth., S. 182.

zadovolji duhá. Slovenci hodimo v vseh rečeh za drugimi narodi. Drugje imajo že vterjene krščanske značaje, med tem ko smo se šele začeli vnemati za katoliške vzore. Zato pa treba napredovati tem hitreje.

Dodal bi še nekaj. Igraje, skoro nehoté, združimo lahko s tem delovanjem še socijalne študije. Ponuja se nam vse samo od sebe. Socijalna preosnova je nastopila povsod kot prvo, najpotrebniše vprašanje in vse drugo potisnila v ozadje. In ravno v mestu, kjer bivamo, so socijalne ideje (menim krščansko socijalne) dozorele v dejanje. Dunaj je sedaj središče krščansko-socijalnega gibanja. In nato bi opozarjal! Ne zato, da bi se tudi vrivali v boj. Nismo poklicani, pa tudi še ne sposobni za to. Pa omenim zato, da bistro zasledujemo velevažni, svetovni pojav, zasledujemo njegov početek in vzroke, ocenjujemo njegova načela, pripomočke in smer, s kratka — da študiramo socijalno prašanje na podlagi krščanskosocijalnega programa. Ravno na tem polju bode našlo naše katoliško prepričanje največe zaslombe in najplemenitejšega navdušenja, Krščansko-socijalna preosnova edina more rešiti svet, ozdraviti bolno telo človeške družbe. Torej na socijalno delo! Drugod so nas v teoretičnem oziru sicer že prekosili. Predava se na vseučiliščih o socijalni vedi in drugih pred vsem praktičnih v to vedo spadajočih strokah. Toda česar nam še nedostaja, nadomestimo s privatno pridnostjo. Vsi smo k temu poklicani. Pri socijalnem delu morajo sodelovati vsi posamični. Če je že dolžnost vsakega zavednega državljana, da se bavi s socijalnim prašanjem ali se vsaj deloma ž njim seznani, je to še veliko bolj potrebno za nas Slovence. Socijalne razmere so pri nas jako zamotane. Od krščanske-socijalne preosnove zavisi naš narodni obstanek. Brez trdne socijalne podlage nam vsi visoki govori o domoljubju, narodnosti, narodnem poklicu ne bodo mnogo pomagali. Isto tako ne lepa literatura in umetnost. Z elegijami si siromašni narod ne bode tešil želodca in z odami ne krpal strgane obleke.

To so nekaki mejniki narodnemu delu slovenskega katoliškega dijaštva. Dela ne manjka. Nujno je in potrebno. Vzori so najlepši, katere si moremo misliti. Zato je v pravem pomenu narodno delo; narodno, ne zato, ker nosi narodnost na jeziku, ampak ker se trudi za blaginjo narodovo. Narodno ne samo zato, ker hoče priboriti narodu ugled med sosedi in mu priboriti gmotno blagostanje, ampak pred vsem zato, ker mu hoče ohraniti najdražje svetinje: pravnost in vero. Zvezda poleg zvezde na nebu razsvetljuje nočno temo in glas se spaja z glasom v lepo harmonijo; uprav tako složno se moramo družiti v narodnem delovanju tudi mi, vestno izvršujoč vsak svojo dolžnost.

Glasnik.

Slov. kat. društvo „Danico“ zadela je bridka izguba. Velečastiti gospod Ignacij Kralj, naš iskreni prijatelj in društveni ustanovnik, je dne 25. julija v Dornbergu po dolgi, mučni bolezni mirno v Gospodu zaspal. Rajnik je bil plemenit značaj, jako navdušen za sleherni napredek katoliške misli i slovenskem narodu; v to posvetil je z ognjevitostjo in vstrajnostjo vse svoje duševne in telesne moči. Bodi mu trajen spomin! — Meseca aprila je umrl društveni starešina vlč. g. **Frančišek Klavžar**, župnik v Šentilju pri Turjaku na Štajerskem. Lahka mu zemljica!

Poročilo o delovanju akad. društva „Danica“. „Danica“ je zborovala dne 29. oktobra. Predsednik Fr. Janković je otvorivši sejo pozdravil iskreno nove člane, želeč da bi vedno zvesti ostali smotru „Danice“ in navdušeno in marljivo delovali v prosep in razvitek društva. Zapisnik zborove seje v letnem tečaju se odobri. T. Brdniku se izreče zahvala jednoglasno za vrlo oskrbovanje čitalnice v počitnicah. T. Knjižničar poroča, da se je knjižnica izdatno pomnožila; nekaj knjig je društvo samo kupilo, nekaj pa so jih podarili blagonaklonjeni dobrotniki. Od prezvišenega in premilostljivega g. kneza in škofa ljubljanskega prejelo je društvo sledeča dragocena dela: Anton Maria Weiss: „Apologie des Christenthums“, I.—IV.; Hettinger: „Apologie des Christenthums“, I.—V. in Cathrein: „Moralphilosophie“ I.—II. Nadalje so podarilo društvu vlč. g. Josip Žičkar, župnik v Vitanji, šestero knjig. vlč. gg. F. Benković in Matija Škorjanc, g. dr. Breje, tovarši Brdnik, Končan in Levičnik po jeden zvezek, vlč. g. Kuček, kapelan v Ptuj 75 in tovariš Dokler 24 knjig in knjižic. Iskrena hvala vsem blagim dobrotnikom! — Določilo se je, da se morajo vse knjige vezati. V to svrhu iu za nakup raznih učnih in leposlovnih knjig se je po predlogu t. predsednika odločilo jednoglasno 100 fl. T. revizor Levičnik je na to poročal o društvenem gmotnem stanju; dohodkov je bilo v letnem tečaju 50 fl. 56 kr., stroškov pa 207 fl. 4 kr. Vse društveno poslovanje našlo se je v lepem redu. Predlog t. revizorja, da se od strani zbora izreče bivšemu odboru absolutorij, se sprejme brez ugovora. Naslednja točka je bila volitev novega odbora. Predsednikom je bil izvoljen stud. iur. Valentin Levičnik, podpredsednikom stud. iur. Štefan Pregelj, tajnikom stud. iur. Frančišek Ilovar, blagajnikom stud. iur. Ivan Capuder, knjižničarjem stud. theol. Blaž Brdnik iu arhivarjem stud. iur. Pavel Marija Valjavec. V slučajnostih se je pridržilo predlogu t. Pregeljna, da se nakupi nekaj potrebnih juridičnih knjig, ter da se na novo upeljejo slovstveni in zabavni večeri. Predsednikom slovstvenega odseka je bil izvoljen cand. med. Fr. Janković, tajnikom pa stud. iur. Št. Pregelj. Konečno je predlagal t. Janković, da se v bodoče društvene seje prirejajo v javnih prostorih, kar zbor odobri z večino glasov. Novi predsednik je zaključilsejo želeč, da bi društvo kar najlepše vspevalo tudi za časa njegovega predsedništva.

Lepo darilo. „Danici“ je g. J. Žnider, akademični kipar, naš rojak iz Sv. Jerneja pri Konjicah poklonil krasno izdelan križ, o katerem so se večaki jako pohvalno izrazili. Gospoda, ki je odločen pristaš katoliške stranke, priporočamo prav toplo naši velečastiti duhovčini.

Prof. dr. Josip Stefan. Dne 8. decembra se je svečano vršilo odkritje spomenika slavnoznanege profesorja matematiške fizike, našega slovenskega rojaka, dr. Jožefa Stefana, v arkadah dunajskega vseučilišča. Spomenik je mramoren relief, ki predstavlja slavljenca do prsij v naravni velikosti. Napravil ga je znani kipar profesor Anton Schmidgruber. Posebnih zaslug so si pridobili za napravo spomenika Nj. visokost, nadvojvoda Rainer, knez Janez Liechtenstein, pokojnikova vdova, gospa Marija Stefan, in njegovi učenci in častilci. Svečanosti se je vdeležilo mnogobrojno občinstvo. Slavnostni govor je govoril dvorni svetnik prof. dr. Boltzmann, ki je posebno naglašal zasluge Stefanove za povzdigo poduka v fiziki na avstrijskih gimnazijah, ki daleč presega isti poduk na sličnih zavodih v Nemčiji. Dr. Jožef Stefan se je rodil 24. marca l. 1835 v Št. Petru pri Celovcu. Gimnazijo je dovršil v Celovcu, ter se na to podal na Dunaj l. 1853, kjer se posvetil matematiki in fiziki. Leta 1858 se je uže habilitoval za matematiško fiziko, ter bil l. 1863 imenovan profesorjem. Žel je obilo priznanja, razna častna mesta je opravljal pri znanstvenih društvih in zavodih, v zadnjih letih je bil i podpredsednik ces. akademije znanostij na Dunaju. Umrl je 7. januarja l. 1893.

Akademična, katoliška bralna dvorana. Dne 25. oktobra sklical je med. univ. dr. Czermak, sin znanega professorja za mineralogijo na dunajskem vseučilišču, v „Hôtel Zillinger“ zaupen shod katoliško mislečih mož in velikošolcev. Povabljeni smo bili i Slovenci. Vdeležila sta se ga tt. Janković in Levičnik. Razun zastopnikov „Avstrije“ in „Norike“ došlo je tudi mnogo takozvanih „Finkov“, ki dele z nami katoliško mišljenje, pa ne pripadajo nobenemu društvu, nadalje mnogo odličnih pristašev iz krogov katoliške inteligencije. Sklicevatelj je po kratkem, prisrčnem pozdravu došlih izvedel v daljšem govoru nujno, potrebo, da se prične živahnejša katoliška organizacija. V to svrhu se mora pred vsem osnovati velika katoliška akademična bralna dvorana, ki bi naj družila vse akademične izobražence katoliškega mišljenja — dijake in nedijake, ter služila kot središče za vse nadalnje korake. To se je baš sedaj pokazalo potrebno, kajti najnovejši dogodki pričajo prejasno o naraščanji mrznje napram vsemu, kar je katoliško. Vnela se je na to živahna debata glede pravih, katere je predložil cand. iur. Hösslinger. Na predlog t. Janković-a so se sprejele nekatere važne spremembe in pripombe v pravila, ki so se uže izročila niže-avstrijskemu namestništvu, da se potrdi. Prepotrebemu društvu kličemo prav iz srca: „Vivat, crescat, floreat!“

Pri rektorjevi inauguraciji. Ob priliki inauguracije letošnjega za tekoče šolsko leto izvoljenega rektorja na dunajskem vseučilišču so liberalni, nemškonacionalni in židovski dijaki uprizorili „škandale“, kakoršnih do sih dob še ni bilo. Po starodavni navadi udeležijo se rektorjeve inauguracije tudi one dijaške zaveze, katere smejo po svojih pravilih ob slovesnih prilikah nastopati „in voller Wuchs“ — tako namreč se zove tehnični izraz za specifično dijaško upravo, katere pglavitni znak so takozvani „Schläger“-ji. Tudi katoliški zavesi „Austria“ in „Norica“ sta doslej vsako leto pošiljali k rektorjevi inauguraciji „šaržirane“ zastopnike in nikdo jima ni kratil do zadnjih časov te pravice. Še le pri lanski inauguraciji so liberalni in nacionalni dijaki jeli naglašati svoje stališče, češ da imenovani katoliški zavezi ne smeti nositi „Schläger“-jev, ker se ne „bijete“ — a „Schläger“-ji da so značilno znamenje „bijočih se“ društev. Že ob tisti priliki sta bili „Austria“ in „Norica“ hudo žaljeni, tako da se lanske in-

inauguracije niti udeležili nista. Stvar se je potem vsaj navidezno poravnala. Letos pa je „Ostdeutsche Rundschau“ prinesla članek „die Waffen nieder“, v katerem se katoliškima zavezama že naprej naravnost žuga z dejanskimi napadi v slučaju, da se letošnje inauguracije udeležite s „Schläger“-ji. Zato je bivši rektor theol. prof. dr. Müllner malo dni pred inauguracijo svojega naslednika povabil k sebi zastopnike vseh zavez in tudi takozvane „Finkenschaft“ in le-ti so mu obljubili v imenu zastopanih zavez, da katoliškima zavezama pri inauguraciji ne bodo delali nobenih neprilicnostij. Toda ostali niso mož beseda. V dan 25. Octobra opoldne se je vršila inauguracija. V vseučilišni avli je kar mrgolelo dijakov in nedijakov. Kdor pozna življenje na vseučilišci, slutiti je moral takoj, da se za ta dan pripravlja nekaj izvanrednega, nenavadnega. Komaj se pripeljejo zastopniki „Avstrije“ in „Norike“, nastal v avli grozovit vrišč; palice se zabliškajo v zraku in — udarili so po „Avstrijancih“ in „Noričanih“! Zares junaški boj je bil, v kojem je prišlo na jednega samega Avstrijanca ali Noričana vsaj sto razkačenih nasprotnikov! Da je tekla celo kri, tega se „nemška“ olika ne sramuje, kajti šlo se je baje za „dobro“ stvar! Jednega Noričana so tako pobili, da so ga nezvestnega odnesli z mesta! Rektor Müller je sam skušal posredovati in pomiriti razburjene duhove. Prihittel je v avlo ter naglašal v kratkem improviziranem govoru, da ima vsak dijak pravico, udeležiti se rektorjeve inauguracije. Toda zaman, moral se je umakniti fanatizirani druhali; pri odhodu pa je zaklical: „Današnji dan bodete še obžalovali!“ — „Noričani,“ so se odpeljali in javili stvar državnemu poslancu drju. Ebenhoch-u, ki je še isti dan radi navedenih dogodkov interpeloval naučnega ministra. Le-ta je obljubil, da hoče skrbeti, da se bode vršila preiskava z vso strogostjo in obljubil, da se bodejo krivičniki dostojno kaznovali. Novi rektor prof. dr. Anton Menger je prepovedal sobotni „Bummel“ in pozval dijake da mu predložijo memorandum, v kojem naj pojasnijo in podprejo svoje stališče. Na to so nacijsalci, liberalci in židje imeli skupno posvetovanje, pri katerem je prišlo do razpora mej nacijsalnimi in židovsko-liberalnimi dijaki; slednji so pri glasovanju ostali v manjšini in vsled tega odšli. Tako je prav. Čim bolj se bodo med seboj cepili, tem laže jih bo obvladati. — Zoper udeležence se vrši preiskava. O njenem vspehu danes še ne moremo poročati. Želimo samo, da naj se vrši s primerno strogostjo, prizanesljivost bi v tem slučaju izvestno ne bila umestna; prizadeti dijaški krogi smatrali bi jo brzokone za boječnost — in to bi ne bilo na korist ugledu kompetentnih oblastev. — Mi vprašamo samo: Kje pa je to pot ostalo ono moštvo in poštenje, oni „resni“ značaj, s katerim se tako radi ponašajo nemški nacionalci in vsem stavijo v nedosegljiv vzgled vsem ostalim narodnostim. Take vrste „ponos“ bodi le „specifičum“ nemške nestrpnosti; mi ga odločno odklanjamo in krepko obsojamo.

„Zora“ izhaja po štirikrat na leto in stane za celo leto 80 kr., za dijake 50 kr.

Uredništvo: Francišek Jankovič, Dunaj, XVII. Palfygasse 15.

Upravištvo: Štefan Pregelj, Dunaj, II., Obere Donastrasse 53.

Rokopisi se ne vračajo, nefrankovana pisma se ne sprejemajo.

Tiskarna „Austria“ Franz Doll, Dunaj.